

A tanári tekintély kérdése.

Kevés szó akad, amelyik többször előfordulna manapság pedagógiai tanulmányokban s a mindennapi iskolai életben, mint a „tekintély”. Természetes, hogy a tekintély szónak is részesülnie kell minden gyakran használt szó sorsában, hogy t. i. tartalma hovatovább elszürkül, elszegényedik, esetleg idő-, hely- és társadalmi egységeken belül változásokon, árnyalódásokon megy keresztül.

Nagyon sok olyan szó van, amit széltében-hosszában használunk, anélkül, hogy igyekeznénk magunknak pontosan megállapítani, hogy tulajdonképen mit is értünk lényegében a kimondott szó alatt. Szent Ágoston észreveszi már ezt, midőn így medítál: „Quid est tempus? Si nemo ex me quaerat, scio, si quaerenti explicare velim, nescio.” S hányszor megakadnánk, ha egyik-másik hétköznapi szavunk jelentését definiálnunk kellene. „A szó értelme nem logikai, tudományos fogalom — írja Gombocz Zoltán, — amelyről számot is tudok adni, hanem a konkrét használat közben fejlődik ki, lélektani fogalom.”

Ebből a tényből következik most már, hogy a szavak jelentése nem egyszersmindenkorra s mindenki számára meghatározott, változhatatlan valami, hanem egy rugalmas, alakítható, az emberi gondolatok és érzések tökéletesebb kifejezésének lehetőségét megadó funkció.

E rugalmasságból következik az is, hogy a jelentésváltozás, jelentésbővülés stb. folytán idői, helyi társadalmi távolságok szerint más-más értelmet fűzünk egyazon szóhoz. Nem egyszer éppen ezért történik meg az, hogy a vitatkozók teljesen jóhiszeműen ugyan, de két malomban örölnek. Szavak vesszőparipáján nyargalva lényegtelen dolgok miatt fordulnak szembe egymással.

Mínthogy a szó a történeti fejlődés során néha és néhol megfiatalodik, új, gazdag tartalommal telik meg, máskor pedig elvénül, elveszti mélységét, átütőerejét, tömör veretét: nem árt, ha időnként megállunk egy-másik felkapott szavunknál, s legalább bizonyos keretek között, mondjuk egy tudományágon belül, megalapítjuk, hogy mit értenek általában, s mit kell értenünk helyesen az illető szó alatt.

Önkéntelenül ezek a kérdések támadnak fel bennünk akkor is, midőn a tekintély szót halljuk. Szükség van-e tekintélyre? Mellőznünk kell-e a tekintély elvét? Milyen mértékben kell alávetnünk a családban a gyermekeket, az iskolában a tanulót a szülői, illetőleg a tanári tekintély hatalmának? Divatos és közszájon forgó kérdések ezek. S talán éppen azért hangzik el pro és contra annyi megnyilatkozás, mert nem vagyunk egészen tisztában azzal, hogy mit is kell tulajdonképen tekintély alatt értenünk.

Nem lesz érdektelen, ha felnyitjuk előjáróban néhány nyelv szótárát s megnézzük, hogy mi az eredetük s mik a társ-jelentései azoknak a szavaknak, amikkel helyettesíthető a mi tekintély szavunk. A görög *axioó*: becsül, tisztel, érdemesít, méltat szóból származik az *axioma*, ami becsületet, tiszteletet, méltóságot, tekintélyt, magas állást, érvényt, véleménynyilvánítást stb. jelent. Az *eudoxia* megfelelő szavai: jó hírnév, tisztelet, helyes vélemény, tekintély. A latin *auctoritas* szó jelentése meglehetősen gazdag. Ime egy néhány a sok közül: példa, minta, tekintély, biztatás, serkentés, akarat. Az ebből származó francia *autorité*-t a kis Larousse így határozza meg: influence prépondérante résultant de l'estime, de l'admiration. A tiszteletet és tekintélyt jelentő angol *respect*, a tekintélyeset hatalmasat jelentő *powerful* éppúgy sok érdekes elemet tár fel, amit kár lenne figyelmen kívül hagynunk e kérdés tárgyalásánál, mint pl. a német *Ansehen* vagy *Würde* szó. Ez a kis szemle pillanatok alatt meggyőz bennünket, hogy a tekintély szó értelme meglehetősen bonyolodott komplexum.

Ez alkalommal elsősorban a tanári, mondjuk a nevelői tekintély szempontjából tárgyaljuk a kérdést, így sem mellőzhetünk azonban néhány általános természetű megjegyzést. Az imént bemutatott szótárkivonatból is könnyen kihámozhatjuk azt a tényt, hogy a *tekintély* tipikus társadalmi termék. Mindig legalább két egyént feltételez: egyik aki kisugározza magából, másik aki elfogadja és elismeri azt. Robinsonra nézve pl. Péntek feltűnéséig teljesen közömbös dolog az, hogy ő tekintélyes ember vagy sem. Emberi, társadalmi közösség nélkül tekintélyről egyáltalában nem beszélhetnénk. A tekintély az emberek közötti viszony egyik lehető fajtája.

A társadalom tagjai különböző irányú és sugártávolságú tekintély-hatáskörökbe tartoznak. Egy ember több irányban sugározthat magából tekintélyt; ugyancsak ő több irányból fogadhat el tekintélyhatásokat. Ez természetes is, hiszen minél differenciáltabb, minél fejlettebb és emberibb életet él valaki, annál több érdekeltségi körbe, s ezzel egyidejűleg annál több tekintélyövébe kerül bele.

Nincs olyan ember, akinek ne lett volna valaha tekintély-élménye; aki ne élte volna át valakinek a reá gyakorolt tekintélyhatását, felsőbbrendűségét, vagy nem érezte volna a maga tekintélyét mások felett. Persze, a számtalan társadalmi viszonylási lehetőség szerint más és más tényezők keltik fel az egyének, vagy embercsoportok tekintélyérzését.

Egyik közösségben a szellemi fölény, másikban a testi erő lehet a tekintély főmozzanata. Az *Eszkimó* c. film főhőse vadászügyessége és egyszerű vadászeredményei révén lett környezete bámulatának a tárgya. A legtöbb európai hódolattal emlegette annakidején, hogy Mussolini maga vezette repülőgépen szállt.

Strezába. Tekintélyt kölcsönözhet valakinek az a tény, hogy először repülte át az Oceánt, de az is, legalább bizonyos körökben, hogy arcát sok kardvágás nyoma ékteleníti. Tekintély nimbusza veheti körül azt, aki meredek sziklán rakott sasfészeket közelít meg (Björnson), vagy veszedelmes vízesésen creszkedik alá rozoga tutajjal (Linnankoski). Kantnak is volt tekintélye, az olimpiai játékok győzteseinek úgyszintén. H. Hesse *Demian* c. pompás regényében a 13 éves Franz Kromer szinte abszolút tekintéllyel parancsolgat tízéves társainak, s tekintélyét nem kis részben köszönhette annak, hogy olyan volt, mint egy férfi s „er spuckte durch eine Zahnücke und traf, wohin er wollte“. Ismerek közösséget, amelyben egy szilaj ló megfékezése, a káromkodásban, vagy hazudozásban való kitűnés volt bizonyos fokú tekintély alapja.

Szaporíthatnám a példákat akármeddig. Ennyi is éppen elég azonban ahhoz, hogy megállapíthassuk: az, *akinek valaki előtt tekintélye van, annál valamiben nagyobb, valamivel több, valamivel kiválóbb.* Természetes, hogy egy magas kultúrfokon álló egyén előtt mások lesznek a tekintély tényezői, mint egy primitív ember előtt; egy felnőtt más szempontok alapján osztja az embereket tekintélyes és nem tekintélyes emberek csoportjába, mint egy gyermek.

Vannak azonban a tekintélynek általános jegyei is, amelyeknek figyelembevételével legegyszerűbben így határozhatnók meg fogalmát: *tekintély alatt értjük azt a valamely egyénből kisugárzó erőt, amely bizonyos egyéneknek, vagy csoportoknak csodálattal vegyes tiszteletét és szeretetét spontán felidézi.*

A tekintély elismerésének tehát mindig valamely szubjektív meggyőződésen kell alapulnia. Ahol ez a szubjektív, spontán meggyőződés nincs meg, igazi tekintélyről egyáltalában nem beszélhetünk. Még nagyobb botlás volna aztán, ha éppen a nevelésben mellőznénk a tekintély emez elhatározóan fontos jegyét. Igen káros, úgyszólván kiszámíthatatlan hatásokat vált ki a nevelt lelkében, ha nem önként, szinte automatikusan vállalt tekintélyeket kényszerítenek vele ilyenekül elismerni. Mély emberismereten alapul Adlernak az a megjegyzése, hogy: „Lehetetlen a gyermekre tekintélyt erőszakolni anélkül, hogy lelki fejlődését utólagosan meg ne károsítaná. A tekintély érzése nem alapulhat hatalmi befolyáson, hanem a közösségérzésen kell alapulnia“.

A pedagógiában sohasem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a tekintély olyan belső vonzóerő, amiben magában van a hatalom, nem pedig valami más, rajta kívülálló tényező ruházta azt rá. Belülről, szükségképen, ab ovo sugárzik az kifelé s irányul valakire. Akinek tekintélye van, annak hatalma is van; akinek azonban hatalma van, még nem bizonyos, hogy egyzersmind tekintélye is van. A hatalom *hajlít*, a tekintély előtt

azonban *meghajlik* az ember. A hivatali állás még nem feltétlenül kölcsönöz tekintélyt; tekintéllyel mindig a benne levő egyénnek kell megtöltenie.

Azért, hogy valaki tanár, még nem föltétlenül tekintélyes tanítványai szemében. A tanári tekintély, mint egyetemes, természetes adottság hovatovább mithosszá légiesedik, s ha valaki a puszta tanár szó, a tanár fogalom segítségével, varázssával igyekszik tekintélyhez jutni: nagyon könnyen csalódhatik.

De nézzük most már közelebbről, mik azok az összetevő erők, amelyek a tanárt a szó imént körvonalazott értelmében valóban tekintélyessé teszik a tanulók, neveltjeik szemében.

Mindenekelőtt bátran kimondhatjuk, hogy nehéz a nevelés területén dolgozó embereknek csorbítatlan tekintélyre szert tenniök, mert éppen ez az a munkakör, amelyik mindenekelőtt *egész embert* kíván. Egész embernek lenni pedig szép, de meg lehetősen nehéz feladat.

Annyi bizonyos, hogy a tanárnak tanítványai fölött van hatalma. Egy osztályfőnök pl. sokszor tanítványainak egész jövőjét kezében tartja. Éppen e tényből kifolyólag téveszti össze sok tanár a tekintélyt a hatalommal, s mintegy azzal méri tekintélyét, hogy mennyire félnek tőle tanítványai. Természetes, hogy a nevelt félelme nem lehet egészséges állapot. A tekintély csak annyi félelmet bír el, amennyit a tisztelet felszívhat magába . . . Diákok vallomásai alapján mondhatom, hogy akitől fél a diák, annak hazudik is. Minél jobban fél valakitől, annál inkább hazudik neki. A tekintély pedig, saját lényege feláldozása nélkül, sohasem válhatik hazugságok céltáblájává.

A tekintélynek önként el nem ismert hatalom nevelő ereje tisztán látszólagos érték. A merőben hatalmi eszközökkel elért fegyelem és befolyás a függőségi viszony megszűntével elenyésczik. Ami azonban igazi tekintélyből származik: tovább él és hat a nevelt lelkében. Rendesen a puszta hatalmi eszközökkel dolgozó tanár növendékei szokták mondogatni: csak leérettsegizsem; csak szabaduljak ebből a kínos helyzetből. A hatalmi túltengésben szenvedő szakaszvezetők és őrmesterek keze alatt nyögő újoncok és karpaszományosok is ezzel vígasztalják magukat: úgysem tart soká ez a *természetellenes* állapot! — Mondanunk sem kell, hogy ezeknél vajmi kevés esetben lehet tekintélyről beszélni. S milyen természetes az is, hogy a tanárnak sohasem szabad ilyen látszattekintélyre törekednie.

Hatalmi eszközökkel kierőszakolt külső megnyilatkozások távolról sem a tekintélytisztelet biztosítékai és kétségtelen jelei. Sok tanár a kellő mértéken felül szokta pl. figyelni, hogy vajjon tanítványai köszönnek-e neki. Az iskolai fegyelem és illem jogosan és magától értetődően megkívánja azt, hogy a tanuló köszöntse tanárát. E tényből azonban sok tanár helytelen következtetéseket hajlandó levonni. Így pl. sokszor azt hiszi, hogy a

köszönés még ha kierőszakolt is, kétségtelen jele az ő tekintélyének, holott bizony nem egyszer minden spontaneitás nélküli opportunista robotmunkáról van szó. Az igazán tekintélyes tanárnak sohasem kell azért harcolnia, hogy őt tanítványai illedelmesen köszöntsék. Teljes dilettántsizmusra, a lényeg gyökeres félreértésére vall tehát az, ha valaki szeme szögletéből lesi, vajjon a túloldali gyalogjárón haladó diákja köszön-e neki. Ha észreveszi egy tanár, hogy tanítványai következetesen igyekeznek megúszni az ő üdvözlését; ne tartsa megalázónak áttekinteni a saját viselkedését, diákjaival szemben alkalmazott modorát, keresve, hogy ugyan mi lehet az oka ennek a hadi állapotnak, hogy diákjai vajjon miért nem tartják be vele szemben ezt a különben kötelező és teljesen természetes formaságot, holott ugyanakkor más tanárnak szívesen és feltétlenül megadják ezt a külső tiszteletnyilvánítást. Sokszor egészséges áthidaláshoz vezethet a tanár emez őszinte önrevíziója. Persze, aki mindig hajlandóbb másutt keresni a baj okát, mint magában, könnyen egész életre szóló bosszankodási anyagról gondoskodik magának.

A tekintélyesség látszatáért folytatott makacs harc gyökere csaknem minden esetben bizonyos kompenzációs törekvés. Leginkább azok a tanárok igyekeznek tűzön-vízen tekintélyesek lenni, akiknek észrevehetően nincs tekintélyük. Egyszerűen hiányzik belőlük az a valami, ami magától tekintélyt ad; valamilyen téren nem ütik meg az egész ember mértékét. Megeshetik, hogy szaktudásuk fogyatékos. Esetleg lelkületük, vagy életmódjuk miatt esik csorba tekintélyükön, vagy pedig valami testi fogyatékoság miatt nem tudnak kellő mértékben *imponálni*. Az ilyen emberek rendszerint álútakon igyekeznek megszerezni a tanárnak szükséges tekintélyt.

A kelletténél kevesebb szaktudással rendelkező tanár hatalmi szóval igyekszik elnyomni a tanítványai lelkében támadt kételeyeket. Puhatoló kérdésekre nyers elutasítással válaszol, mondván, hogy amit kellett, azt ő elmondta s az úgy van, punctum. Ez ellen senki sem szólalhat fel, ehhez senkinek sem lehet hozzátennivalója. Az ilyen tanár, féltve még nem levő tekintélyét, sohasem lesz hajlandó arra, hogy kijelentse: ezt, vagy azt nem tudom biztosan, majd utánanézek. Pedig hányszor fordulhat elő, még órákon is, hogy beszélgetés során valami olyan kérdés merül fel, amire egy kitűnő képzettségű tanár sem tud azonnal biztos és megnyugtató választ adni.

Az *abszolút* tudás és tájékozottság látszatához makacsul ragaszkodó tanár lépten-nyomon ki van téve tanítványai szándékos és könnyen rosszindulatúvá fajuló ellenőrző törekvésének. Ismertem 16 éves Zola- és 17 éves Napoleon-speciálistát gimnázisták között, aki alkalomadtán nagyszerűen felhasználhatta

volna ezirányú tudását az esetleg rosszul értelmezett tanári tekintély csorbítására.

A *pletykák által kikezdett életet élő tanár* képtelen megfelelő erkölcsi bátorsággal fellépni és példaadással nevelni, s így egy mérhetetlen erejű nevelői tényezőről kénytelen lemondani. Alig van pálya, amelyen annyira szem előtt és az érdeklődés középpontjában állna az ember, mint az ezerszemű és érdeklődő diákság előtt. Sokszor tapasztalhatjuk, hogy a diák hamarabb és biztosabban tud meg intim dolgokat, mint a beavatottak és legjobb barátok. E téren is igen sok csorbító lehetőséggel találkozhatnak a tanári tekintély.

A *testi, fiziológiai alsóbbrendűség* is gyakran vezet elhibázott kompenzációkhoz. Az ilyen tanárok igyekeznek leginkább saját fontosságukat, súlyukat mértéken túl mutogatni, valódi vagy képzelt önértékeiket fitogtatni. Sokszor rajtuk egészen kívülálló tényezők tekintélyéből kérnek maguknak részt, ha kell, ha nem; összeköttetéseikkel, származásukkal, stb. hozakodnak elő. Igen gyakori ennél a típusnál a stílustalan kothurnusban való járás, de még inkább a metsző gúny védőfala mögé való bújás, vagy vállveregető leereszkedés. Ezek az elhibázott irányú tekintélykeresések igen könnyen válhatnak nevetségessé; eredményük úgyszólván a semmivel egyenlő, nevelési szempontból pedig teljesen értéktelenek.

Eppoly sokat árt a tanár tekintélyének az, *ha intézkedéseiben túllépi hatáskörét*, mint az, *ha önállóan egyáltalában nem intézkedik*, még olyan dolgokban sem, amelyek különben feltétlenül az ő hatáskörébe tartoznának.

Az első esetben sokszor kénytelen a tanár visszavonulni, álláspontját feladni, s így nyilvánvalóvá válik, hogy ahhoz, amihez magát elég erősnek érezte, nincs elég ereje és lehetősége. Ilyen esetben a kimagyarázások meglehetősen kínosak szoktak lenni.

Történt valahol, hogy egy tanár egy egész osztályt eltiltott a korcsolyázástól több hétre, mert a számtani dolgozatok között sok négyes volt. A fiúk érezték, hogy tulságosan súlyos, az ítélet, kérték tehát a tanárt, hogy változtassa meg határozatát. Midőn a tanár hajthatatlannak bizonyult, küldöttség ment az osztályból az igazgatóhoz. Az igazgató azonnal hatálytalanította a tanár ítéletét, s már délután az egész osztály kiint korcsolyázott, természetesen a tanár nem kis bosszúságára. Kétszeresen csorbát szenvedett itt a tanári tekintély: egyszer az önkritika hiánya, másodszor pedig az igazgató elhamarkodott keresztintézkedése miatt. Hiszen világos, hogy a tanáron keresztül kellett volna módosítania az ítéletet . . . Ehhez hasonló eset fordult elő egy másik intézetben, ahol a rajztanár egy heti kimenőtől fosztott meg egy egész osztályt. Az igazgató itt is a tanár megkerülésével semmisítette meg a tanár ítéletét. Nyilvánvaló,

hogy az ilyen hatásköráthágások és félremagyarázások erősen aláássák a tanári tekintélyt.

Gyakori az az eset is, hogy a tanár túlságosan *önállótlan* mutatkozik. Semmiféle ügyben nem mer, vagy nem akar önállóan rendelkezni, pedig sok olyan dolog adódik, amit saját hatáskörében kellene elintéznie. Szomorú látvány, pl. egy tanár minduntalan az osztályfőnökhöz, az osztályfőnök pedig az igazgatóhoz folyamodik segítségért. Hovatovább elterjed a tanulók közt az a felfogás, hogy ennek a tanárnak semmi hatalma, semmi tekintélye nincs, hiszen minden apró-cseprű dologban másra szorul, nem bízik a maga erejében. Önbizalomra és öntudatos-
ságra pedig minden tanárnak szüksége van.

Ehhez azonban feltétlenül szükséges, hogy a *tanárnak egy-
ségesen kiépített elvrendszere legyen*. Elhamarkodott, kapkodó ötletszerűen kimondott intézkedések, azok gyakori megmásítása, a bizonytalanság: szükségképen olyan légkört teremtenek, amelyben tekintély nem fejlődhetik ki. A tanárnak mindig tudnia kell, hogy mit miért tesz. Mint ahogy a szobrász alakja kisujját, legkisebb ruharáncát az egész mű szempontjai szerint, az egységes gondolat minél határozottabb kifejezésének kívá-
nalmái szerint dolgozza ki: a nevelő minden intézkedésének bele kell illeszkednie nevelői rendszerébe. Minden talajtalan, ki-
bicsaklott intézkedés visszaüt a nevelőre. A stílustalanság a ne-
velésben éppúgy megbosszulja magát, mint akár a művészetben.

*Az egyenes jellem, az ezzel karöltve járó nyílt bátorság, ha-
tározott fellépés* elengedhetetlen összetevői a tanári tekintély-
nek. A körvonalazatlan, ingadozó, árutakat is szívesen felhasználó egyéniségnek sohasem lehet nevelői tekintélye. Bizonyos fokú erkölcsi bátorság és határozottság föltétlenül kell ahhoz, hogy valaki mint nevelő, tekintélyes lehessen. Ez azonban nem zárja ki az indokolás lehetőségét. Ne is törekedjünk arra, hogy tanítványaink kritika nélkül, hatalmi szóra fogadjanak el minden intézkedésünket. Nem kell elzárkóznunk eljárásunk meg-
magyarázása elől. Sőt éppen mindig úgy kell cselekednünk, hogy minden ténykedésünket elvrendszerünkkel igazolhassuk és elfogadhatóvá tehessük. Ha ezt sikerül elérnünk, máris fontos nevelői munkát végeztünk, ha pedig képtelenek vagyunk ezt megtenni, okvetlenül mulasztást követtünk el.

Másik igen fontos tényezője a nevelői tekintélynek az, hogy a nevelő be tudja bizonyítani neveltjének, hogy az ő jogait igyekszik biztosítani, s minden ténykedése az ő érdekében történik, az ő javára irányul. Ezt pedig az emberileg lehető teljes igazságosság útján érhetjük el legkönnyebben. Semmit sem pécéz ki a tanuló oly hamar, mint a tanár igazágtalanságát. Nagy tekintélyérzést ébreszt a gyermekben, az ifjában, ha látja, hogy egy, vagy több idősebb ember melléje áll, segíteni s biztosítani igyekszik őt. Persze, sokszor nehéz dolog ezt bebi-

zonyítani. Milyen nehéz pl. meggyőzni egy lázadozó kamaszt arról, hogy lesz majd idő, nem is olyan sokára, mikor lehiggad és sok tekintetben egészen más lesz a felfogása, mint éppen most. Ott pedig, ahol e jogbiztosítás szándéka valóban meg sincsen; nagyon kétes értékű a meglétel látszatának a felkeltése.

A neveltek iránti *megértő és mélységes szeretetet* sem szabad kihagynunk a tanári tekintély tényezői közül. A szeretet meglétét, vagy hiányát igen könnyen felfedezik a gyermekek, az ifjak. Azt lehetne mondanunk, hogy minden nevelt, — szinte öntudatlanul is, — a szeretetet kutatja, fürkészi elsősorban nevelőjében. A mindennapi élet ezer tényében, visszavonulásában keresi a felé nyúló szeretet melegségét, és valami csalhatatlan ösztönnel meg is érzi, hogy szeretet melegével, vagy lelketlen mechanizmussal közeledik feléje valaki. A nevelő biztató, helytelenítő, vagy dorgáló tekintete, minden szava, életébe való beavatkozása, vagy szeretetről, vagy hideg, közömbös magatartásról, illetve ellenséges indulatú támadásról beszél neki. A nevelő igazi és mélységes szeretete sohasem téveszthet célt. Időleges reakciókkal, látszólagos hálátlansággal természetesen számolnia kell a nevelőnek, de ezek a tünetek egyetlen ép ítéletű és pedagógiai érzékkel megáldott nevelőt sem kedvetleníthetnek el. Bizonyos fejlődési periódusokban ugyanis szinte lehetetlen, hogy a tanárnak minden tanítványa előtt egyforma és csorbítatlan tekintélye legyen. Ha nem is mindig személyszerint neki, de a *tanárnak*, akivel szemben a diák, valljuk meg, mégis csak érez bizonyos fokú szinte atavisztikus ellenszenvet: kijár egy-két lekicsinylő, bántó, igazságtalan megjegyzés.

A tanári tekintély tárgyalásánál nem szabad figyelmen kívül hagynunk az *aktivitás* mozzanatát. Ezt a jegyet nem nélkülözheti a tanári tekintély. Mindenképpen dinamikus tartalomnak kell ugyanis elgondolnunk a tekintélyt. Passzív tekintély: misztikum és önellentmondás. A tanárnak a szigorúan megszabott tanári, mondjuk tanítási munkán kívül is dolgoznia kell, ha igazán tekintélyt akar kisugározni magából. Tapasztalatom szerint a diákok jó része nem tartja munkának a tanítást. Különös dolog, de így van. Ha azonban a tanár valami más téren is tevékenykedik; pl. regényíró, költő, elismert szakember, festő, zeneszerző, kiváló eredményeket elérő sportember, jó szónok, stb., stb., ez feltétlenül nagy tekintélytöbbletet biztosít számára. Nagyban fokozza a tekintélyt az is, ha a tanár nemcsak rendelkezik, parancsol, hanem lehetőleg mindent neveltjeivel együtt cselekszik is. Velük együtt megy templomba, énekeskönyvet visz magával ő is; ha ezt tanítványaitól megkívánja, ő is pontos, ígéreteit, fenyegetéseit nem engedi röpke szóként elenyészni. Spontán érdeklődik tanítványai iskolán kívüli élete, problémái, olvasmányai, játéka, sportjai iránt. Egyszóval megosztja velük életét, érdeklődését, aktivitását.

Látjuk tehát, hogy a tekintély, még különösebben a tanári tekintély meglehetősen összetett, lélektani és társadalmi viszonyulási forma. Azt a maga igazi értelmében megteremteni és megőrizni nagy feladat.

Az elmondottak után talán felesleges is külön foglalkoznunk azzal a kérdéssel, hogy vajjon szükség van-e az iskolában tanári, a családban szülői tekintélyre. Erre csak ezt felelhetjük: szomorú dolog, ha nincs meg itt, vagy ott az igazi értelemben vett tekintély, s elhibázott és szánalmas helyzet uralkodik ott, ahol áltekinvélyek lótnak-futnak a tekintély látszata után, s mindenáron igyekeznek azt megtartani, holott arról lényegében szó sem lehet.

Ami pedig a gyermeki természet visszavonulását illeti, a tekintélyhez: arra szépen rávilágít Pauler Ákosnak az a megjegyzése, hogy a gyermek természeténél fogva tekintélytisztelő. Érti, hogy másokra van utalva, így hát hajlandó magát alávetni mások irányításának, tekintélyének. Persze, azokra néz legodaadóbb pillantással, akiket leginkább maga mellett érez. A teljes önállóság felnőttek tulajdonsága, Nehéz helyzetekben a gyermek mindig mástól várja a döntést, ha másért nem, legalább azért, hogy a felelősséget megossza. Gyermek, ifjak, felnőttek egyaránt szívesen meghallgatják, megfontolják, utánozzák általuk tekintélyesnek elismert emberek véleményét, tetteit, s a maguk felfogását, cselekedetét szívesen idomítják hozzájuk. Hiszen éppen ez a tény a nevelhetőség egyik alapja, amit vétek volna ki nem használnunk.

A tanári pályán dolgozóknak a legtisztább pedagógiai szempontok diadalrajuttatása érdekében feltétlenül az egészséges tekintélyi erőviszonyok megteremtésére és fenntartására kell törekedniök. Ehhez azonban mindenekelőtt szükséges a tekintély igazi lényegének megismerése, valódi tekintélyerők kitermelése, az áltekinvélyek álarcainak céltudatos leleplezése.

Gyakran megtörténik, hogy bizonyos társadalmi osztályok, rétegek, foglalkozási ágak és csoportok tekintélye növekszik, vagy csökken. Ez az ingadozás természetesen elsősorban az illető közösségbe tartozó egyének tekintélyének a függvénye. Előző generációk valódi tekintélyének, vagy tekintélynélküliségének a hatása nyilvánvalóan megérezhető egy darabig. Éppen ezért a tanári rend külső tekintélyének és súlyának első feltétele a tekintély tartalmának egységes revízióján alapuló, belső, egyéni tekintélyteremtés, kölcsönös megbecsülés és kartársi szolidaritás.

Dr. Harsányi István.